

Таїса Сидорчук

ОМЕЛЯН ПРИЦАК ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ГАРВАРДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В 1970–1990-х рр.

2018 рік в історії вітчизняної науки позначений щонайменше двома знаменними датами – 100-річчям заснування Національної академії наук України у добу Української Держави на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським та 50-річчям постанови українознавчого центру у США, що згодом отримав назву Harvard Ukrainian Research Institute – Український науковий інститут Гарвардського університету (далі: УНІГУ). Програма створення центру українських студій у Гарварді була розроблена Омеляном Прицаком і ухвалена у грудні 1967 р. Фондом кафедр українознавства (далі: Фонд) та радою наукових консультантів при цьому ж Фонді. Офіційно українські студії у Гарвардському університеті були започатковані у січні 1968 р. на підставі угоди між президентом та науковцями університету, з одного боку, та Фондом кафедр українознавства, з іншого. Відповідно до концепції О. Прицака, структура українських студій у Гарварді передбачала створення: а) трьох українознавчих кафедр (історії України, української мови, української літератури); б) відділення україніки в бібліотеці університету; в) науково-дослідного інституту¹. Реалізація цієї програми та ще й в умовах еміграції вимагала, з одного боку, відповідно до умов Гарвардського університету фінансового забезпечення українознавчого центру через заснування у Гарварді спеціального фонду, зібраного зусиллями всієї української спільноти у США, а з другого боку, – залучення високопрофесійних викладачів та добір студентів і докторантів. У здійсненні такого масштабного науково-освітнього проекту значна роль відводилася видавничій діяльності, яка розвивалася відповідно до завдань, наукових та матеріальних ресурсів УНІГУ. Оскільки О. Прицак був автором концепції українських студій у Гарварді та основним її активним її провідником, у пропонованій статті аналізується видавничий напрям діяльності УНІГУ протягом перших двадцяти років українознавчого центру – від його започаткування і до початку 1990-х рр. Ці роки в історії УНІГУ позначені становленням Гарвардського українознавчого

---

¹ Див.: Омелян Прицак, *Чому катедри українознавства в Гарварді?* Кембрідж, Масс.; Нью-Йорк, Н. Й. 1973, 188 с.

осередку як визнаного міжнародною науковою спільнотою університетського центру. Верхня межа обумовлена тим, що у 1989 р. О. Прицак виходить на пенсію і з початку 1990-х рр. переїздить до Києва для заснування нових наукових інституцій в Україні. Частина видавничих проектів УНІГУ, що побачили світ у 1990-х і навіть у 2000-х рр., готувалися ще за участі О. Прицака, а також за його безпосередньої підтримки та у співпраці.

Для втілення плану створення українських студій у Гарвардському університеті у травні 1968 р. деканом факультету гуманітарних наук був заснований Комітет українських студій (далі: Комітет), до якого входили професори університету Омелян Прицак (голова) та члени – славіст Гораций Лант, історик Річард Пайпс, візантолог Ігор Шевченко, літературознавець Віктор Вайнтрауб. Крім того, були запрошені професори Олександр Оглоблин, а також Збігнев Вуйцик та Анджей Геровський з Польщі. Одночасно О. Прицакові вдалося сформувати першу групу молодих дослідників з україністики – Орест Субтельний, Любомир Гайда, Григорій Грабович, Френк Сисин та Зенон Когут. Це дало можливість О. Прицакові започаткувати щотижневий Семінар українських студій (далі: Семінар) для формування молодого покоління вчених-україністів.

Ідея та формат Семінару також належали О. Прицакові, який формулював головну мету Семінару як обмін результатами наукових досліджень та ідеями з різних українознавчих дисциплін між студентами, професорами та гостьовими лекторами і дослідниками. Семінар, на його думку, служив школою методології дослідницької роботи, з одного боку, та допомагав у реалізації довгострокового проекту центру – підготовки біобібліографічних праць і колекцій історичних документів, – з другого. І нарешті Семінар бачився О. Прицаком як форум обміну науковим досвідом та інформацією між старшим поколінням вчених і молодими дослідниками. При цьому акцент робився на міждисциплінарних підходах, тобто нова генерація дослідників мала бути відкритою до методів і проблем у різних дисциплінах українських студій загалом, і особливо до сучасної наукової діяльності та індивідуальних досліджень американських і канадських науковців у галузі славістики та україністики. Супровідна функція семінару полягала у сприянні розвитку духу кооперації між студентами і членами факультету через спільну участь у дискусіях і виданнях². Семінар проводився О. Прицаком як головою Комітету українських студій та заступниками і членами Комітету І. Шевченком та В. Вайнтрауб-

² O. PRITSAK, *Introductory Remarks, Minutes of the Seminar in Ukrainian Studies held at Harvard University during the Academic Year 1970–1971*, Cambridge, Mass. 1 (1970–1971) 3.

бом. Секретарями Семінару були Ph.D.-кандидати, кожний з яких виконував ці функції протягом половини навчального року. До обов'язків секретаря також входило ведення протоколу Семінару.

З 1970–1971 навчального року матеріали цих протоколів за весь навчальний рік публікувалися під назвою “Minutes of the Seminar in Ukrainian Studies” (далі: “Minutes”). Протокол кожного засідання включав стислий виклад доповіді одного з учасників Семінару, прізвища осіб, що взяли участь у дискусії, та резюме висловлених ними думок, а також бібліографію доповіді. До друку “Minutes” готували секретарі Семінару та О. Прицак у статусі консультанта. Видання виходило як щорічник і включало матеріали всіх засідань Семінару, що відбулися протягом академічного року. В середньому кожний том оприлюднював матеріали 25–30 щорічних засідань Семінару. Серед визначних науковців, що брали участь у Семінарі і матеріали яких представлені в “Minutes”, були О. Оглоблин, Я. Рудницький, Ю. Шевельов, В. Кіпарський, Д. Оболенський, Alexandre Bennigsen, Zbigniew Wójcyc, Andrej Poppe, Marc Raeff, Bernard D. Weinryb, Riccardo Picchio, Moshe Altbauer, Alexander Gieysztor, Stefan Kieniewicz, Dov Noy, Horace G. Lunt, Shmuel Ettinger. Оскільки Семінар, за задумом О. Прицака, бачився насамперед як форма наукового вишколу молодих дослідників – і студентів старших курсів, і Ph.D.-кандидатів, закономірно, що більша кількість тих, хто виступав, була саме з числа останніх. Наприклад, вже протягом першого року своєї роботи, в 1970–1971 навчальному році, на 23 засіданнях Семінару виступили 13 студентів та 10 професорів і лекторів. Подібна тенденція зберігалася протягом всіх наступних років роботи Семінару. Перший номер “Minutes” був підготовлений першими секретарями Семінару – З. Когутом, зі спеціальності “історія” та Г. Грабовичем зі спеціальності “порівняльна література”³. Всього у 1970–1979 рр. вийшло 9 номерів журналу, які висвітлюють матеріали 299 засідань Семінару. Залучення дослідників-початківців до ведення протоколів Семінару і до підготовки їх до друку формувало та удосконалювало навички студіюючої молоді лаконічно висловити суть реферату доповідача та думки учасників дискусій, а також сприяло отриманню досвіду редакторської, організаційної та видавничої роботи.

Якщо “Minutes” виходив один раз протягом академічного року, то вихід у світ другого періодичного видання під назвою “Recenzija. A Review of Soviet Ukrainian Scholarly Publications” (далі: “Recenzija”) відбу-

³ *Report on the development and current status of Ukrainian Studies at Harvard*, Наукова бібліотека НаУКМА, ф. 10, оп. 1, спр. 1266, арк. 2.

валося два рази на рік. О. Пріцак розглядав цей журнал як майданчик для дискусій та оцінки найновіших друкованих праць у галузі україністики, що побачили світ у радянській Україні. Журнал представляв собою огляд публікацій українських радянських науковців, у тому числі монографічних досліджень, наукових збірників та журналів у галузі української історії, літератури, мовознавства, а також споріднених наукових дисциплін – соціології, антропології, археології та політичних наук. Подібно до основної ідеї призначення Семінару, мотивацією заснування журналу було прагнення також створити засіб наукового діалогу та обміну ідеями у сфері української гуманітаристики і соціальних наук між різними поколіннями дослідників. Фактично журнал створював можливість молодим дослідникам студіювати праці старших науковців і публікувати свої дослідження. Невипадково О. Пріцак називав “Recenzija” саме студентським журналом⁴. Відповідальним за підготовку журналу до друку (аналогічно з “Minutes”) призначався студент-випускник університету – учасник Семінару. О. Пріцак, як голова Комітету українських студій мав функції консультанта-радника. При цьому щопівроку відбувалася ротація головного редактора, тобто кожний студент відповідав за видання одного номера. Передбачалося, що й розповсюдженням журналу займаються самі студенти – учасники Семінару⁵.

В перший рік виходу у світ, у 1970–1971 рр., журнал був профінансований Комітетом українських студій. У подальшому засновники розраховували на підтримку з боку передплатників, зокрема відомо, що вже через рік після виходу першого номера журнал передплачували 250 читачів та установ, серед яких 50 бібліотек з різних континентів. Крім того, вже перші номери “Recenzija” отримали відгуки з академічного середовища, зокрема був відзначений високий науковий рівень видання⁶. Журнал неодноразово був рецензований науковцями Гарвардського та інших американських університетів, отримуючи при цьому схвальні відгуки⁷.

Всього протягом 1970–1979 рр. вийшло у світ 16 номерів журналу. Більшість оглядових статей були підготовлені дослідниками-початківцями – членами Семінару із залученням окремих авторів із середовища Гарвардського університету та поза його межами. 3-поміж студентів та молодих дослідників у підготовці до друку та написанні статей брали

⁴ Омелян Пріцак, *Чому катедри українознавства в Гарварді?*, с.119.

⁵ *Harvard Ukrainian Studies Newsletter* (April 1970) 4–5.

⁶ *Ibid.*, vol. III, no. 3 (1971) 1.

⁷ Див.: *Slavonic and East European Review*, vol. 54, no 4 (1976) 643–644.

участь випускники Слов'янського та Близькосхідного департаментів Гарвардського та інших університетів: О. Субтельний, Л. Гайда, Г. Грабович, П. Магочі, Р. Голод-Третьак, З. Філіпчак, Ф. Сисин, З. Когут, О. Ільницький, О. Городиська-Грабович, А. Сливоцький, Р. Солчаник, А. Сороковський, Е. Касинець, О. Андрієвська, Б. Струмінський, О. Пелех, У. Климишин, Н. Пилипюк, Н. Кононенко-Моль, Дж.-П. Химка, Р. Коропецький, В. Остапчук, Р. Гантула, Я. Гаркун, Т. Закидальський, Є. Лащик, Т. Геврик, Р. Сербин, N.M. Shields, L. Everett, M.J. Okenfuss, L. Crone, E. Forman, O. Ronen, G.J. Edynak, D.C. Waugh, F.R. Goff, J.E. Walsh, M. Lesiów, P.K. Grimsted, H. Andersen, Z. Deal, S. Reynolds, D. Ostrovski, J. Barnstead, D.H. Kaiser, M.K. Bourke, R. Mathiesen, G. Walker, T.S. Noonan, R. Miller.

Згодом більшість з вищеназваних членів редколегії та дописувачів "Recenzija" стали відомими професорами та науковцями американських, канадських та інших університетів. Консультантом всіх номерів журналу був О. Прицак, який також підготував для видання 4 книжкові огляди. Крім того, деякі номери журналу науково підтримали досвідчені вчені з різних університетів США, Канади та Європи, зокрема І. Коропецький, В. Ісаїв, Ю. Шевельов, А. Гумецька, H.G. Lunt, E.L. Keenan, M. Raeff, J.S.G. Simmons. Номер за 1974 рік (vol. V, no. 1) був спеціально присвячений 400-річчю книгодрукування в Україні і тому всі його критичні огляди фокусувалися на працях українських радянських науковців з проблем дослідження різних аспектів українського книгодрукування в XVI–XIX ст. Цей же номер "Recenzija" є єдиним, що має додаток, підготовлений українським візантологом І. Шевченком. Додаток включає статтю про перше видання перекладу слов'янською мовою твору Константинопольського диякона Агапіта "Князівське дзеркало", здійснене за ініціативою Петра Могили у друкарні Києво-Печерської лаври у 1626 р. та його факсимільний текст⁸.

Після набуття молодими українцями наукового досвіду в роботі Семінару, написанні ними статей та підготовки до друку двох періодичних видань "Minutes" та "Recenzija", захисту дисертацій, а також зміцнення позицій УНІГУ як наукового університетського осередку в цілому, були створені підстави для заснування "Harvard Ukrainian Studies" (далі: "HUS")⁹. Наскільки ґрунтовно та серйозно О. Прицак та його однодумці

⁸ ІГОР ШЕВЧЕНКО, "Ljubomudresij Kyr" Agapit Diakon: On a Kiev Edition of a Byzantine Mirror of Princes with a facsimile reproduction, Recenzija, 5, 1, Suppl. (1974) 32 + XXXI c.

⁹ О. ПРИЦАК, Слово про "HUS" ("Гарвардські українознавчі студії"), Гарвардські українознавчі студії. Показчик до томів I–XV (1977–1991), укл. К. Доджсон Тейлор, З. Борисюк, К.; Cambridge, Mass. 1992, с. 6.

ставилися до підготовки наукового періодичного журналу УНІГУ, свідчать слова О. Прицака про те, що “HUS” планомірно готувався 10 років, тобто ще від часу розробки О. Прицаком концепції українських студій у Гарвардському університеті¹⁰. Отже, “HUS” як міжнародний науковий українознавчий журнал засвідчував новий період у розвитку УНІГУ, наукові сили якого бралися за творення нового періодичного конкурентоспроможного академічного видання. До редакційного комітету входили О. Прицак (головний редактор), І. Шевченко (заступник головного редактора), О. Субтельний (редактор з питань історії) та Г. Грабович (редактор з питань літератури). Крім того, до редколегії входили члени Комітету українських студій та створений дорадчий орган з 20 видатних вчених з США, Канади, Австрії, Великобританії, Ізраїлю, Італії, Німеччини, Польщі, Румунії, Туреччини, Франції і Чехословаччини.

Основне завдання журналу полягало у створенні міжнародного форуму з українознавчих досліджень на основі міждисциплінарного підходу. О. Прицак вважав, що журнал мав друкуватися західноєвропейськими мовами для того, щоб українська тематика увійшла у міжнародний науковий дискурс, з одного боку, та щоби методи світової науки були застосовані до українознавчих досліджень, – з другого. Видавці зверталися до потенційних авторів з проханням подавати свої українознавчі аналітичні чи синтезуючі дослідження в контексті славістичних та європейських студій¹¹.

Перший номер “HUS” з’явився у березні 1977 р. і протягом наступних семи років виходив як кварталник, а з 1984 р. – два рази на рік. Історико-філологічний профіль журналу був обумовлений тим, що саме ці наукові дисципліни не розвивалися в Україні вільно. При цьому редколегія приймала також економічні та політологічні дослідження. Видавці приділяли велику увагу публікаціям історичних документів та джерел з історії та культури України, особливо створених східними мовами, а також праць із візантиністики. З жанрової точки зору в журналі були представлені основні та типові для наукової періодики публікації: аналітичні статті, бібліографічні дослідження, документи та джерела, оглядові статті, рецензії. Дотримання стандартів світової науки та послідовна позиція видавців журналу розглядати україністику у світовому контексті сприяли створенню широкого кола авторів “HUS” з числа визначних науковців США, Канади та Європи. Протягом 1977–1991 рр. у журналі були

¹⁰ О. ПРИЦАК, *Слово про “HUS” (“Гарвардські українознавчі студії”)*, с. 5.

¹¹ О. PRITSAK, I. ŠEVČENKO, *A Note from the Editors*, *Harvard Ukrainian Studies*, vol. I, no 1 (1977) 5.

опубліковані статті, рецензії та документи понад 300 авторів. Окремі номери “HUS” готувалися як тематичні збірники, один з яких присвячений 350-річчю заснування Києво-Могилянської академії¹², а другий – політичним та соціальним ідеям В’ячеслава Липинського¹³. В декількох номерах публікувалися матеріали міжнародних конференцій, зокрема міжнародного конгресу, проведеного у Равенні (Італія) в рамках відзначення 1000-ліття хрещення Русі¹⁴ та міжнародної конференції з проблем концепцій націотворення в Росії та Східній Європі у ранньоновітню добу, що відбулася в Єльському університеті (США)¹⁵. Три томи, так звані ювілейні, були підготовлені та видані з нагоди 60-ліття й 70-ліття О. Прицака¹⁶ та 60-ліття І. Шевченка¹⁷.

Оскільки в американських університетських бібліотеках, і в тому числі Гарвардського університету, україніка фактично була відсутня, Комітет українських студій одразу після свого заснування започаткував видання *Harvard Series in Ukrainian Studies* (Гарвардські серії українських студій; далі: ГСУС) для забезпечення навчального процесу з україністики необхідною науковою літературою та джерелами. Комітет ухвалив розроблену О. Прицаком довгострокову видавничу програму, яка передбачала насамперед видання джерел з історії та культури України, перевидання давніх рідкісних книг, українських граматик, підручників, довідників, бібліографій, словників, вибраних творів класиків української гуманітарної науки, антологій української літератури українською мовою та друкування нових українознавчих досліджень, тематичних збірників англійською мовою¹⁸. До редакційної колегії, окрім О. Прицака як головного редактора, входили Г. Лант, Р. Пайпс, І. Шевченко, В. Вайнтрауб. Друкування серії перші п’ять років здійснювало німецьке видавництво *Wilhelm Fink Verlag* у Мюнхені.

¹² *Harvard Ukrainian Studies. Special issue “The Kiev Mohyla Academy. Commemorating the 350th Anniversary of its Founding (1632)”*, vol. VIII, no 1/2 (1984) 252 p.

¹³ *Harvard Ukrainian Studies. The Political and Social Ideas of Vjačeslav Lypyns’kyj*, vol. IX, no 3/4 (1985) 508 p.

¹⁴ *Harvard Ukrainian Studies. Special issue “Proceedings of the International Congress Commemorating the Millennium of Christianity in Rus’-Ukraine”*, vols XII/XIII (1988/1989) 894 p.

¹⁵ *Harvard Ukrainian Studies. Special issue “Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe”*, vol. X, no 3/4 (1986) 597 p.

¹⁶ *Harvard Ukrainian Studies. Euchariston: Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students*, vols III–IV, parts 1, 2 (1979–1980) 972 p.

¹⁷ *Harvard Ukrainian Studies. Okeanos. Essays presented to Ihor Ševčenko on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students*, vol. VII (1983) 701 p.

¹⁸ *Наукова бібліотека НАУКМА*, ф. 10, оп. 1, спр. 1271, арк. 15, 35; *Harvard Ukrainian Studies Newsletter* (March 1970) 1–2.

Опублікований тематичний план ГСУС на 1970 р. включав 15 позицій, у тому числі перевидання праці “Матеріяли для книжної справи на Україні в XVI–XVIII вв.” (К. 1924) Хв. Тітова, двох томів “Українські народні думи. Корпус” (К. 1929–1930)” К. Грушевської, п’яти томів “Апокрифи та легенди” (Л. 1896–1910) І. Франка, “Літопис Самовидця” (К. 1878), підготовленого О. Левицьким, та інші рідкісні видання українських інтелектуалів XIX–XX ст. Кожне перевидання передбачалося надрукувати зі вступною статтею, потенційними авторами яких були Д. Чижевський, О. Оглоблин, О. Прицак, І. Шевченко, О. Зілинський. Крім того, були заплановані видання також досліджень І. Шевченка, О. Прицака, Т. Гунчака, Ю. Луцького, К. Тарнавського¹⁹. У період започаткування ГСУС у співпраці з Wilhelm Fink Verlag вдалося здійснити декілька перевидань, а саме праць Ф. Савченка²⁰, О. Оглоблина²¹, М. Кордуби²², “Літопису Самовидця”, т. 1²³, та “Галицько-Волинського літопису”²⁴. З нових досліджень побачили світ праці Ю. Луцького²⁵ та Д. Чижевського²⁶.

Після офіційного відкриття УНІГУ у червня 1973 р. керівництво українознавчого центру вирішило реорганізувати Гарвардську серію українських студій. Насамперед Комітет відмовився від послуг німецького видавництва Wilhelm Fink Verlag на користь американського через фінансові та організаційні труднощі, пов’язані з виданням в іншій державі та ще й на іншому континенті. Більшість нових видань УНІГУ була опублікована в Harvard University Press. Координатором серії був призначений П. Магочі, який з листопада 1974 р. виконував обов’язки завідувача видавничими проектами в УНІГУ. За типом видань реорганізована ГСУС ділилася на три підсерії: монографії і підручники, джерела і документи та передрук відбиток статей з наукових журналів. Крім того, нові видання планувалося ви-

¹⁹ *Harvard Series in Ukrainian Studies. Titles scheduled for 1970*, Muenchen (Wilhelm Fink Verlag) 1970, 10 p.

²⁰ FEDIR SAVČENKO, *The Suppression of the Ukrainian Activities* (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 14), Munich (Wilhelm Fink Verlag) 1970, 415 p.

²¹ О. OHLOBLYN, *A History of Ukrainian Industry* (Harvard Series in Ukrainian Studies, vol. 12), München (Wilhelm Fink Verlag) 1971, 866 p.

²² MYRON KORDUBA, *La littérature historique soviétique ukrainienne. Compte rendu 1917–1931*. (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 10), Munich (Wilhelm Fink Verlag) 1972, 365 p.

²³ *The Eyewitness Chronicle. Part I*, ed. (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 7), Munich (Wilhelm Fink Verlag) 1972, 466 p.

²⁴ *The Galician-Volynian Chronicle*, translated and annotated by GEORGE PERFECKY (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 16), München (Wilhelm Fink Verlag) 1973, 159 p.

²⁵ GEORGE S. LUCKYJ, *Between Gogol' and Ševčenko. Polarity in the Literary Ukraine: 1798–1847* (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 8), Munich (Wilhelm Fink Verlag) 1972 (1971), 210 p.

²⁶ DIMITRIJ TSCHIZEVSKIJ, *Skovoroda: Dichter, Denker, Mystiker* (Harvard Series in Ukrainian Studies, no. 17), Munich (Wilhelm Fink Verlag) 1974, 233 p.

давати англійською мовою. З нового плану до кінця 1970-х рр. були реалізовані декілька проектів, зокрема добірка нарисів Є. Сверстюка²⁷, опрацьований комплекс історичних документів доби Української революції початку ХХ ст. Т. Гунчаком²⁸, перевидання монографічної праці в перекладі англійською мовою І. Зілінського²⁹ та анотоване видання ранньослов'янської літератури М. Альтбауером і Г. Лантом³⁰. У 1980-і рр. монографічний блок Гарвардських серій українських студій поповнився 11 працями. Серед авторів підготовлених видань були досвідчені вчені та університетські професори, зокрема І. Коропецький³¹, Ю. Шевельов³², І. Шевченко та М. Альтбауер³³, а також молоді науковці з когорти перших вихованців та асоційованих дослідників Гарвардського українознавчого центру, зокрема Г. Грабович³⁴, Дж.-П. Химка³⁵, Дж. Мейс³⁶, Б. Струмінський³⁷, О. Воловина³⁸, З. Когут³⁹, які таким чином мали можливість оприлюднити свої перші серйозні наукові досягнення з україністики.

²⁷ IEVHEN SVERTSIUK, *Clandestine essays*, translation and an introd. by GEORGE S.N. LUCKYJ (Littleton, Colo Ukrainian Academic Press for the Harvard Ukrainian Research Institute) 1976, 100 p.

²⁸ TARAS HUNCZAK, *The Ukraine, 1917–1921: A Study in Revolution* (Harvard University Press) 1978, 390 p.

²⁹ IVAN ZILYNS'KYJ, *A phonetic Description of the Ukrainian Language*, translated and revised according to the author's emendations by WOŁODYMYR T. ZYLA and WENDELL M. AYCOCK, Cambridge, Mass. (Distributed by Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute) 1979, 212 p.

³⁰ *An Early Slavonic Psalter from Rus'*, vol. I, eds. ALTBAUER MOSHE and LUNT HORACE, Cambridge, Mass. (Distributed by Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute) 1978, 179 p.

³¹ *Selected Contributions of Ukrainian Scholars to Economics*, KOROPECKYJ I.S., ed. (Harvard University Press) 1984, 250 p.

³² GEORGE Y. SHEVELOV, *The Ukrainian Language in the First Half of the Twentieth Century (1900–1941): Its State and Status*. (Harvard University Press for Harvard Ukrainian Research Institute) 1989, 242 p.

³³ *An Orthodox Pomjanyk of the Seventeenth–Eighteenth Centuries*, ed. by MOSHE ALTBAUER, IHOR ŠEVČENKO and BOHDAN STRUMINSKY, Cambridge, Mass. (Harvard Ukrainian Research Institute) 1989, 292 p.

³⁴ GEORGE G. GRABOWICZ, *The Poet as Mythmaker: A Study of Symbolic Meaning in Taras Ševcenko*, (Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1982, 176 p.

³⁵ JOHN-PAUL HIMKA, *Socialism in Galicia: The Emergence of Polish Social Democracy and Ukrainian Radicalism (1860–1890)*, Cambridge, Mass. (Harvard Ukrainian Research Institute) 1983, 244 p.

³⁶ JAMES MACE, *Communism and the Dilemmas of National Liberation: National Communism in Soviet Ukraine, 1918–1933*, Cambridge, Mass. (Harvard Ukrainian Research Institute) 1983, 365 p.

³⁷ BOHDAN STRUMINSKY, *Pseudo-Melesko: A Ukrainian Apocryphal Parliamentary Speech of 1615–1618*, Cambridge, Mass. (Harvard Ukrainian Research Institute) 1984, 168 p.

³⁸ *Ethnicity and National Identity: Demographic and Socioeconomic Characteristics of Persons with Ukrainian Mother Tongue in the United States*, WOŁOWYNA OLEH, ed., Cambridge, Mass. (Harvard Ukrainian Research Institute) 1986, 176 p.

³⁹ ZENON E. KOHUT, *Russian Centralism and Ukrainian Autonomy: Imperial Absorption of the Hetmanate, 1760s–1830s* (Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1989, 363 p.

Окрім вищевказаних видань у видавничому портфелі УНІГУ в 1970–1980-х рр. було підготовлено ще низку проектів у Гарвардських серіях українських студій, однак окремі з них побачили світ на початку 1990-х рр., наприклад, факсимільне видання “Опис України” Г. де Боплана⁴⁰. Окремі проекти серії, а саме видання вибраних праць та листування М. Драгоманова, М. Костомарова, В. Антоновича, П. Юркевича, Д. Дорошенка, В. Вернадського, Я. Пастернака так і не були реалізовані. Кожний з цих проектів має свою тривалу історію створення, що відображено у змісті та обсязі підготовчих документів, починаючи від плану-проспекту видання, листування з потенційними виконавцями проектів та завершуючи англійськими перекладами текстів праць⁴¹.

У середині 1980-х рр. видавнича програма УНІГУ зазнає чергового коригування, що було пов’язано з активним включенням Гарвардського українознавчого центру до підготовки відзначення українською діаспорою Тисячоліття Хрещення Русі-України та провідною роллю О. Прицака у розробці наукової концепції та її реалізації, присвяченої цій даті. Фактично УНІГУ став своєрідним інтелектуальним і науково-організаційним центром проведення масштабних та довгострокових заходів зарубіжного українства під загальною назвою “Гарвардський Проект Тисячоліття християнства на Русі-Україні”. Одним з центральних пунктів цього проекту була підготовка і видання багатотомного корпусу української досекулярної літератури XI–XVIII ст., який отримав назву Гарвардська бібліотека давнього українського письменства (Harvard Library of Early Ukrainian Literature). У рамках цього нового довгострокового видавничого проекту передбачалося видати до 50 томів, при цьому кожний твір мав з’явитися трьома мовами: фототипічне видання мовою оригіналу, а також у перекладі сучасною українською та англійською мовами. У значній мірі реалізація цього проекту залежала від доступу до текстів пам’яток, частина яких зберігалася у фондосховищах СРСР та інших країн Європи. Крім того, успіх та темпи втілення проекту залежали від наявності висококваліфікованих науковців, які погоджувалися брати участь у підготовці видань. У 1980-х рр. було підготовлено 9 томів мовою оригіналу, зокрема “Твори Мелетія Смотрицького”⁴², “Євангеліє учитель-

⁴⁰ BEAUPLAN, GUILLAUME LE VASSEUR, SIEUR DE, *A Description of Ukraine*, ANDREW B. PERMAL and DENNIS F. ESSAR trans. and annot. (Harvard University Press for Harvard Ukrainian Research Institute) 1991, 356 p., 29 maps, 1 table.

⁴¹ Підготовчі матеріали цих видавничих проектів зберігаються в архіві О. Прицака. Див.: *Наукова бібліотека НАУКМА*, ф. 10, оп. 1, спр. 1341–1346, 1352–1355.

⁴² *Collected Works of Meletij Smotryc'kyj*, introduction by D.A. FRICK (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. I), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1987, 805 p.

ноє” Мелетія Смотрицького⁴³, “Оброна iednosci cerkewney” Льва Кревзи та “Палінодія” Захарія Копистенського⁴⁴, “Твори про Києво-Печерську Лавру XVII ст.”⁴⁵, “Діаріуш подорожний” П. Орлика⁴⁶, “Староруські Київські і Галицько-Волинські літописи”⁴⁷, “Дѣйствія презѣльной брани Богдана Хмельницького” Григорія Грабянки⁴⁸. Крім того, англійською мовою в серії вийшло 6 томів. У підготовці до друку текстів, написанні вступних статей та бібліографій взяли участь Д.А. Фрік, П. Левін, О. Субтельний, Б. Струмінський, Ю. Луценко, а також О. Прицак, який поряд з виконанням функцій головного редактора цієї серії підготував її 4 томи.

Інформація про видання УНІГУ в перші двадцять років діяльності буде не повною без згадки про інформаційно-періодичні видання. Зокрема, діяльність Комітету українських студій та повідомлення про його засідання висвітлювались у спеціальному інформаційному бюлетені під назвою “Harvard Ukrainian Studies Newsletter” (далі: “Newsletter”), який Комітет видавав для поширення інформації та новин щодо програми українських студій у Гарварді. Бюлетень був розрахований для інформування засобів масової інформації, а також зацікавлених осіб та інституцій, які були залучені до діяльності новостворюваного осередку⁴⁹. Його вихід був запланований як щомісячний протягом академічного року, тобто з жовтня по травень включно, а також одного або двох номерів під час літнього періоду. Перші чотири бюлетені, з лютого по травень 1970 р., з’явилися без нумерації, лише із зазначенням місяця. Серпневий номер, позначений як літнє видання, вже отримав нумерацію – vol. I, no 5. У подальші роки

⁴³ *The Jevanhelije učytelnoje of Meletij Smotryc'kyj*, introduction by D.A. FRICK (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. II), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1987, 552 p.

⁴⁴ *Lev Krevsa's "Obroņa iednosci cerkewney" and Zaxarija Kopystens'kyj's "Palinodija"*, introduction by O. PRITSAK and B. STRUMINSKY (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. III), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1987, 596 p.

⁴⁵ *Seventeenth-Century Writings on the Kievan Caves Monastery*, introduction by P. LEVIN (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. III), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1987, 596 p.

⁴⁶ *The Diariusz podrozny and Other Writings of Pylyp Orlyk*, introduction by O. PRITSAK and O. SUBTELNY, Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University), vol. V: 1720–1726, 1988, XIIV, 794 p.; vol. VI: 1727–1730, 1988, XXVIII, 868 p.

⁴⁷ *The Old Rus' Kievan and Galician-Volhynian Chronicles: The Ostroz'kyj (Xlebnikov) and Cetvertyns'kyj (Pogodin) Codices*, introduction by O. PRITSAK (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. VIII), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1990, 761 p.

⁴⁸ *Hryhorij Hrabjanka's "The Great War of Bohdan Xmel'nyč'kyj"*, introduction by O. PRITSAK (Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. IX), Cambridge, Mass. (Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute of Harvard University) 1990, 588 p.

⁴⁹ *Harvard Ukrainian Studies Newsletter* (February 1970) 1.

нумерація починалася з кожного вересневого номера. Бюлетень друкувався у форматі А4 від 6 до 10 сторінок. Змістовно “Newsletter” крок за кроком відображав усі події, новини, плани, досягнення у створенні Гарвардського українознавчого центру. З огляду на таку інформативність та систематичність виходу бюлетень є цінним джерелом у контексті реконструкції перших років постання українознавчих студій у Гарварді та їх імплементації як ще одного наукового центру в університетську структуру. Всього вийшло понад 40 номерів протягом 1970–1977 рр.

Бюлетень під назвою “A newsletter for the friends of the Harvard Ukrainian Research Institute” за змістом і характером матеріалу, а також за форматом повторював функції “Harvard Ukrainian Studies Newsletter” і був його фактичним продовженням з 1979 р. Видання нового бюлетеня здійснював не УНІГУ, а Фонд українських студій. Ідея такого періодичного видання зародилася у членів організації “The Friends of HURI”, яка була заснована українськими молодими дипломованими фахівцями та підприємцями на початку 1979 р. Їхнє особисте небайдуже ставлення до розвитку української культури в цілому, палке прагнення розуміти українську історію, мову, літературу, мистецтво, релігію в сучасних умовах та бажання самим взяти участь у розгортанні українознавчої програми у Гарварді, спонукало до пошуків форм залучення ширшого кола громадянства для підтримки Гарвардських українських студій⁵⁰. Однією з таких дієвих форм стало видання інформаційного бюлетеня для ознайомлення різних верств та груп американського суспільства з ідеєю Гарвардського українознавчого центру, його співробітниками, всіма сторонами діяльності – академічною, науковою, культурно-просвітницькою та соціальною⁵¹. У перші роки бюлетень видавався раз на три місяці у форматі А4 обсягом від 4 до 8 сторінок, детально інформуючи громадськість про всі події, ініціативи та результати діяльності УНІГУ. Наприкінці 1980-х рр. інтервал між номерами збільшувався навіть до 6 місяців. Цінність “A newsletter for the friends of HURI” полягає у тому, що на його сторінках, окрім коротких повідомлень з новинами та досягненнями УНІГУ, також публікувались ширші дописи окремих співробітників (У. Пасічник, Е. Касинець та ін.) про різні сторони діяльності центру та

⁵⁰ *A newsletter for the friends of the Harvard Ukrainian Research Institute* 1 (1979) 1.

⁵¹ З 1982 р. окрім видання бюлетеня товариство “The Friends of HURI” організовувало публічні лекції та дискусії з української тематики, в яких брали участь співробітники та дослідники УНІГУ, зокрема О. Пріцак, Дж. Мейс, Б. Нагайло, П. Шоу, Ф. Сисин, Ю. Гаєцький, Д. Бернштейн та ін. Див.: *Наукова бібліотека НАУКМА*, ф. 10, оп. 1, спр. 1284, арк. 1–8.

інтерв'ю з молодими дослідниками (Дж. Мейс, О. Андрієвська, В. Остапчук, Р. Коропецький, М. Тарнавський та ін.) про їхні наукові здобутки та участь у діяльності інституту. Крім того, бюлетень, на відміну від свого попередника, містить значну кількість фотографій, що візуалізує літопис УНІГУ та збагачує текстову інформацію і розуміння різних аспектів діяльності українознавчого центру.

Отже, для забезпечення ефективного виконання кожного з вищезазначених напрямів та успішного поступу українознавчих студій поза межами України в цілому творці Гарвардського українознавчого осередку і насамперед О. Пріцак відводили важливу роль видавничій діяльності. О. Пріцакові належить не лише створення загальної концепції УНІГУ, але й розробка програми видавничої справи центру та планів окремих видавничих проектів, а саме наукових журналів “Minutes of the Seminar in Ukrainian Studies”, “Recenzija. A Review of Soviet Ukrainian Scholarly Publications”, “Harvard Ukrainian Studies” та багатотомних книжкових серій “Series in Ukrainian Harvard Studies”, “Harvard Library of Early Ukrainian Literature”. Якщо “Minutes” та “Recenzija” служили насамперед базою для формування нового покоління науковців-україністів, то “Harvard Ukrainian Studies” засвідчував наукові досягнення всіх творців і співробітників УНІГУ та міжнародний науковий рівень україністики в цілому. Видані монографічні дослідження науковців ХХ ст. та перевидання давньої української літератури становить значний внесок у розвиток сучасної україністики.